

Για τη συλλογική αυτονομία

Πάνω από δύο αιώνες μετά την επαναφορά του στο προσκήνιο, στη Δύση, το πρόταγμα της αυτονομίας παραπαίει. Η συμβίωσή του με τον μαρξισμό, που έμελλε να το εφοδιάσει με αναμφισβήτητη ορθολογική θεμελίωση, τράβηξε μακριά, παρά την ιστορία και την κοινή λογική. Δεσμός βαθύς και συχνά γόνιμος μεταξύ των υποκειμένων της ιστορίας και του φύλλου πορείας της, με τον μαρξισμό ως υπερβατικό εγγυητή για την πράξη του απλοϊκού να συνιστά, για έναν αιώνα και πλέον, τον αξεπέραστο ορίζοντα κάθε τάσης χειραφέτησης, οδηγό της δράσης και διερμηνέα του νοήματός της.

Η μακροβιότητα αυτής της ιδιαίτερης σύμπλευσης προκαλεί εύλογη έκπληξη και είναι πια καιρός να προσπαθήσουμε να την καταλάβουμε και να την ξεπεράσουμε, έργο συγχρόνως εύκολο και δύσκολο, για τους ίδιους λόγους: εύκολο, γιατί ο πολίτης δεν τρέφει πλέον αυταπάτες ως προς την ισχύ μεσσιανικών ιδεολογιών — η φρίκη του ολοκληρωτισμού τον περασμένο αιώνα έπαιξε κάποιο ρόλο — και δύσκολο, γιατί αυτή η διαύγεια δυσκολεύεται να αποδεχθεί την τόλμη της, νιώθει (αυτο)στερημένη από το έσχατο θεμέλιό της, σαν να της λείπει η σφραγίδα που κατοχυρώνει την ικανότητα δημιουργίας.

Ενδέχεται η ανάγκη πίστης σε αιώνιες αξίες να είναι χαρακτηριστικό του ανθρώπου, πιθανή συνέπεια της άρνησής μας να αποδεχθούμε ότι είμαστε αμετάκλητα θνητοί. Ξέρουμε όμως, επίσης, ότι ανήκουμε σε μια παράδοση που κατάφερε να αντιμετωπίσει κατάματα την αυτοθέσμιση της κοινωνίας, να αποδεχθεί το τραγικό που συνοδεύει την ελευθερία κατά τη λήψη συλλογικών αποφάσεων. Ξέρουμε, κυρίως, ότι η ιστορία δεν υπάρχει παρά σαν πεδίο της ανθρώπινης δημιουργίας.

Οι σύγχρονες ολιγαρχίες επέβαλαν την οικονομία στο κέντρο της κοινωνικής ζωής, αμείλικτη πραγματικότητα και συγχρόνως καθοριστική αξία που επιτρέπει την καθιέρωση, εκλογίκευση, νομιμοποίηση μιας νέας μορφής κυριαρχίας. Η μαρξιστική πλειοδοσία κατέστησε την οικονομία μητέρα όλων των σημασιών, μέχρι και του ξεπεράσματός της. Χωρίς να υποτιμάμε τον ρόλο της οικονομίας στις αρχές αυτής της τρίτης χιλιετηρίδας, θεωρούμε την απόπειρα καταξίωσής της ως θεμελιωδώς πρωταρχικής μια αυταπάτη, έναν συμπληρωματικό κρικό στη λιτανεία των ετερονόμων θεωρήσεων που ο άνθρωπος επινόησε για να αποδεχθεί τη ζωή του και να της δώσει νόημα. Ακριβώς επειδή η οικονομία είναι τόσο σημαντική, είναι επείγον να την (ξανα)βάλουμε στη θέση της.

Είναι αδύνατο να θεμελιώσει κανείς ορθολογικά το πρόταγμα της αυτονομίας, το οποίο δεν σημαίνει ότι είναι ανορθολογικό ή παράλογο. Προϊόν μιας ιδιαίτερης ιστορίας, της Δύσης, το πρόταγμα της αυτονομίας έχει βιογραφικό σημείωμα, με πιστοποιητικά γεννήσεως και ωρίμανσης, το αντίθετο μιας αυτονόητης οικουμενικότητας. Η οικουμενικότητά του έγκειται στην έλξη που ασκεί, δια του παραδείγματος δημοκρατικών διαδικασιών λήψης των συλλογικών αποφάσεων, από το γεγονός και μόνο ότι μια τέτοια επιλογή μπόρεσε να επιβληθεί και να αναγνωρισθεί ως δυνατή.

Οφείλουμε στους επίμονους αγώνες των προγόνων μας τη διαιώνιση αυτού του προτάγματος, έστω κι αν μερικοί, μερικές φορές, πίστευαν ότι με τις πράξεις τους συνόδευαν απλώς τη φυσική πορεία της ιστορίας. Αν ανατρεφόμαστε για να παίρνουμε τις αποφάσεις μας χωρίς να ανατρέχουμε σε ιερά κείμενα, σε αρχηγούς φρατριών ή στην αυθεντία της ηλικίας, το οφείλουμε σ' αυτούς και μόνο. Αυτή η ελευθερία, πραγματική και περιορισμένη, τόσο γεωγραφικά όσο και ουσιαστικά, είναι η πολύτιμη κληρονομιά μας, από την οποία μπορούμε να αντλήσουμε για να την επεκτείνουμε αλλά οπωσδήποτε να μην τη σπαταλήσουμε.

Έχουμε την τύχη να ζούμε σε μια περιοχή του κόσμου όπου η αυτονομία παραμένει αξία, ασφαλώς στην ιδιωτική σφαίρα και πολύ ανεπαρκώς στη δημόσια. Η κατασκευή ενός πολίτη-παραγωγού με ένα ελάχιστο αυτονομίας είναι μάλιστα απαραίτητη συνθήκη για την επιβίωση του συστήματος και, γι' αυτόν τον λόγο, οι δυτικές ολιγαρχίες μπορούν να χαρακτηρισθούν *φιλελεύθερες*. Αφετέρου, οι αποφάσεις για τις κοινές υποθέσεις (ορισμός της πολιτικής) είναι στα χέρια μιας διευθύνουσας κλάστας που επικαλείται το προνόμιο μιας απατηλής και εμπαικτικής αυθεντίας. Η παραδοχή μιας τέτοιας νομιμότητας (για τον εξανθρωπισμό των «νόμων της αγοράς», την αντιμετώπιση των «προκλήσεων της παγκοσμιοποίησης» ή, κυρίως, σαν γνώρισμα μιας πρωτοπορίας που αναλαμβάνει να μας οδηγήσει σ' ένα λαμπρό μέλλον) ισοδυναμεί με παραίτηση από την αυτόνομη πολιτική δράση.

Η συλλογική αυτονομία, «να θέτεις τους νόμους σου», βασίζεται στην αρχή της απόλυτης ισότητας των πολιτών και είναι συνώνυμη της δημοκρατίας: σε ό,τι αφορά στις κοινές υποθέσεις, η γνώμη του καθενός μας *αξίζει* όσο και η γνώμη οποιουδήποτε άλλου. Η αντίθεση μεταξύ αυτής της πρότασης και της άρνησής της αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, περίληψη της σύγχρονης ιστορίας μας και όχι μόνο: η διάψευση αυτής της αρχής, η θεμελίωση της πολιτικής στην επιστήμη, είναι στην καρδιά του θλιβερώς μεγαλοφυούς εγχειρήματος του Πλάτωνα. Απ' αυτή την άποψη, οι απόπειρες των επιγόνων του μέχρι σήμερα αποτελούν απλές παραλλαγές στο ίδιο θέμα.

Η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στην Ευρώπη αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, μια ρεαλιστική και πραγματοποιήσιμη προοπτική. Μια πλανητική δημοκρατία θα απάλλασσε από τη μνεία των εξωτερικών υποθέσεων ή της άμυνας αλλά, προς το παρόν, θα αποτελούσε σκέτη ουτοπία. Άλλη μια φορά, η αυτονομία δεν είναι οικουμενική αξία και — χρειάζεται να το πούμε; — δεν μπορεί να επιβληθεί μέσω εξωτερικής επέμβασης. Μόνο το ζωντανό παράδειγμα της πραγματοποίησής της σ' ένα μέρος του κόσμου μπορεί να θρέψει την ελπίδα της διάδοσής της.

Θεωρούμε τον ευρωπαϊκό πολίτη, *όπως είναι*, ικανό και δυνάμει διαθέσιμο να συμμετάσχει σε μια προσπάθεια επανεφεύρεσης του προτάγματος της αυτονομίας. Καμία τελεολογία δεν προδιαγράφει ή απαγορεύει μια τέτοια επανάσταση. Η πρότασή μας πρέπει να ιδωθεί σαν σχέδιο που μπορεί πάντα να μετατραπεί, να αλλοιωθεί, να εμπλουτισθεί, να επεκταθεί και, φυσικά, να απορριφθεί ή να αγνοηθεί. Η μόνη μας βεβαιότητα είναι ότι η γενική συνέλευση αποτελεί τον κεντρικό θεσμό κάθε αυτόνομης κοινωνίας. Τα άρθρα με μικρούς χαρακτήρες περιγράφουν την κατεύθυνση προς την οποία θα ψηφίζαμε σε μια τέτοια συνέλευση.

Δημοκρατική Πρωτοβουλία, Φθινόπωρο 2009

Προσχέδιο Ευρωπαϊκού Συντάγματος

1. Η συνέλευση των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής, η Συνέλευση) είναι η υπέρτατη αρχή απόφασης, κατόπιν διαβούλευσης, για όλες τις κοινές υποθέσεις. Ιδιαίτερος
 - επισημαίνει ποιες είναι οι κοινές υποθέσεις,
 - ορίζει τους όρους ηλικίας και προέλευσης των μελών της.
2. Η Συνέλευση
 - ψηφίζει τους νόμους,
 - επιβλέπει την εφαρμογή τους,
 - επιλαμβάνεται κάθε θέματος που παρουσιάζει, κατά την κρίση της, δημόσιο ενδιαφέρον και δεν ανάγεται σε απλή εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας.
3. Η Συνέλευση αποφασίζει (με ενισχυμένη πλειοψηφία) την ενσωμάτωση ως νέου μέλους μιας χώρας που το αποφασίζει (με ενισχυμένη πλειοψηφία).
4. Η συνέλευση μπορεί να εκχωρήσει το δικαίωμα απόφασης για κοινές υποθέσεις σε τοπικές συνελεύσεις, κλιμακωμένες σε επίπεδα
 - χώρας ή ομάδας χωρών,
 - επαρχίας,
 - νομού, κατά την περίπτωση,
 - κοινότητας,
 - συνοικίας, κατά την περίπτωση.

Καμία απόφαση σε τοπικό επίπεδο δεν μπορεί να ανατρέψει μια απόφαση ήδη ληφθείσα σε υψηλότερο(α) επίπεδο(α). Κάθε απόφαση σε τοπικό επίπεδο μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αμφισβητηθεί και, ενδεχομένως, να ανατραπεί στο αμέσως ανώτερο επίπεδο.

Κλαδικές συνελεύσεις μπορούν να οργανωθούν για όσους συμμετέχουν σ' έναν ιδιαίτερο τομέα της παραγωγής. Οι προτάσεις προερχόμενες από τέτοιες συνελεύσεις ενσωματώνονται αυτομάτως στην ημερήσια διάταξη της προσεχούς τακτικής Συνέλευσης.

Μια ετήσια συνέλευση για τους νέους δύο χρόνια και κάτω από την ενηλικίωση μπορεί να διατυπώσει προτάσεις που ενσωματώνονται αυτομάτως στην ημερήσια διάταξη της προσεχούς τακτικής Συνέλευσης.

5. Η Συνέλευση αποφασίζει την περιοδικότητα των τακτικών συνόδων της, τη διάρκεια των συνεδριάσεών της, τους κανόνες για τη σύγκληση έκτακτης Συνέλευσης, την ενδεχόμενη απαίτηση ενισχυμένης πλειοψηφίας, την οποία προσδιορίζει, για ορισμένες προτάσεις.

Η Συνέλευση μπορεί να επιφορτίσει μια ομάδα μελών της με την προετοιμασία προτάσεων για κάποιο ιδιαίτερο θέμα.

Η συνεδρίαση της Συνέλευσης οργανώνεται μέσω τηλεοπτικής διασύνδεσης μεταξύ των συνελεύσεων κάθε κοινότητας, σε χώρους ικανούς να περιέχουν το σύνολο των πολιτών της. Η αναμετάδοσή της είναι προσιτή σε όλους τους ιδιωτικούς χώρους, αλλά μόνο όσοι είναι παρόντες στην κοινοτική συνέλευση έχουν το δικαίωμα να πάρουν τον λόγο.

Η Συνέλευση θεσπίζει ένα σώμα λειτουργών διαδικασίας, με καθορισμένους κανόνες επιλογής και διάρκεια θητείας, το οποίο

- καταγράφει και ταξινομεί τις υποβληθείσες προτάσεις στο διάστημα μεταξύ συνόδων της Συνέλευσης,
- συγκεντρώνει τις προτάσεις που θίγουν το ίδιο θέμα, φέρει σε επαφή τους υποβάλλοντες και τους ωθεί στη σύνθεση, υπό τη μορφή σαφώς διατυπωμένων εναλλακτικών λύσεων,
- προετοιμάζει την ημερήσια διάταξη της προσεχούς τακτικής Συνέλευσης και κοινοποιεί τα κείμενα των τελικών προτάσεων, το αργότερο δύο εβδομάδες πριν την έναρξη της συνόδου,
- επιτηρεί την ομαλή διαδικασία κάθε συνεδρίασης της Συνέλευσης: ελέγχει τον χρόνο ομιλίας· οργανώνει την ταυτόχρονη διερμηνεία προς όλες τις γλώσσες· προτείνει διακοπές συνεδρίασης για συζήτηση σε βάθος στις κοινοτικές συνελεύσεις, θέτοντας στη διάθεσή τους τα κείμενα των παρεμβάσεων σε πιο προσεγμένη μετάφραση, απαλείφοντας έτσι τα ενδεχόμενα λάθη της στιγμιαίας διερμηνείας.
- επικυρώνει το τέλος της συνεδρίασης και καταγράφει τις ληφθείσες αποφάσεις.

Κατά την έναρξη της πρώτης συνεδρίασης κάθε συνόδου η Συνέλευση υιοθετεί όπως είναι ή με αλλαγές την προτεινόμενη ημερήσια διάταξη.

6. Η Συνέλευση δεν σκοπεύει να επεμβαίνει στην ιδιωτική σφαίρα παρά μόνο για να εγγυηθεί την ελευθερία και την προσωπική εκπλήρωση. Η ελευθερία σε θέματα γνώμης, έκφρασης, επικοινωνίας, μετακίνησης, λατρείας, εταιρείας, ηθών και εθίμων, διασκέδασης, σεξουαλικής και οικογενειακής ζωής, καλλιτεχνικής δημιουργίας, οργάνωσης εορτών κ.λπ. για άτομα και ομάδες δεν μπορεί να έχει άλλο όριο πλην, ενδεχομένως, τον σεβασμό των κανόνων της ζωής από κοινού (θόρυβος, βανδαλισμός κ.λπ.).

Από μια εντελώς άλλη άποψη, η πορνεία, η πρακτική της κλειτοριδεκτομής και μια ανησυχητική δημογραφική εξέλιξη αποτελούν πεδία όπου η δημόσια παρέμβαση μπορεί να υπεισέλθει στον ιδιωτικό χώρο.

Με πλήρη επίγνωση του γεγονότος ότι το όριο μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού χώρου είναι συχνά ασαφές και αβέβαιο, η Συνέλευση υιοθετεί ως αρχή μια εγκρατή σύνεση στη νομοθετική της δραστηριότητα επί του θέματος, εκχωρώντας κατά προτίμηση, σε πρώτη φάση, στις κοινοτικές συνελεύσεις τη δυνατότητα απόφασης σχετικά με τα όρια της ιδιωτικής σφαίρας.

7. Η Συνέλευση εννοεί τη δράση της στο πλαίσιο των κάτωθι αρχών.

- α) Οι εξωτερικές υποθέσεις, η άμυνα και η νομισματική πολιτική συνιστούν αποκλειστική αρμοδιότητα της Συνέλευσης, χωρίς καμία εξαίρεση προβλεπόμενη από το άρθρο 4. Ιδιαίτερος, η Συνέλευση

- διαπραγματεύεται και επικυρώνει τις διεθνείς συμφωνίες όσον αφορά τον έλεγχο των εξοπλισμών, το εμπόριο, την ενέργεια και το περιβάλλον. Χρησιμοποιεί, γι' αυτόν τον σκοπό, κάθε θεμιτό μέσο ώστε να προωθήσει, στο ελάχιστο, λύσεις που εξασφαλίζουν την επιβίωση του πλανήτη,
 - αποφασίζει για το επίπεδο των στρατιωτικών δυνάμεών της και για τη χρήση τους (κήρυξη πολέμου, εκστρατεία κ.λπ.),
 - είναι μοναδικός υπεύθυνος για κάθε απόφαση σχετική με το κοινό νόμισμα.
- β) Οι υποδομές επικοινωνίας, ενεργείας και μεταφορών σε όλη την επικράτεια είναι δημόσιο κτήμα υπό τον έλεγχο της Συνέλευσης.
- γ) Με βάση τα οικονομικά στοιχεία της προηγούμενης περιόδου και λαμβάνοντας υπόψη, ενδεχομένως, παράγοντες όπως η διαπιστωμένη εξέλιξη της ζήτησης ή η αναμενόμενη επίδραση της τεχνολογικής καινοτομίας, η Συνέλευση αποφασίζει ετησίως τον επιθυμητό ρυθμό ανάπτυξης (ενδεχομένως αρνητικό) και την κατανομή μεταξύ αποταμίευσης, επένδυσης και κατανάλωσης.
- δ) Η μονάδα μέτρησης, τόσο για την προσπάθεια επίτευξης των καθορισμένων στόχων όσο και για την ανταμοιβή της, είναι η ώρα εργασίας, θεωρούμενη ομοιογενής. Η Συνέλευση ορίζει το ανεκτό όριο ενδεχομένης απόκλισης της ανταμοιβής της ωριαίας εργασίας και επιτηρεί την εφαρμογή του.
- Σε συνδυασμό με τους προκαθορισμένους στόχους, η Συνέλευση μπορεί να αναθεωρήσει τον ορισμό της του ενεργού πληθυσμού (όρια ηλικίας για την είσοδο στην παραγωγή και για δικαίωμα σύνταξης).
- Κάθε ενότητα της οικονομικής δραστηριότητας αποφασίζει τον τρόπο οργάνωσής της. Οι εξωτερικότητες (θετικές ή αρνητικές) καταχωρούνται σε κάθε παραγωγικό τομέα ή μονάδα. Η Συνέλευση μπορεί να ορίσει ένα ελάχιστο, για τις ώρες ημερησίας ατομικής εργασίας, καθώς και ένα μέγιστο, για τις ώρες αμοιβομένης εργασίας.
- ε) Η ακίνητη ιδιοκτησία μιας οικογενειακής μονάδας περιορίζεται σε μια κατοικία και, για τις αγροτικές κοινότητες, σ' ένα τεμάχιο καλλιεργήσιμης γης.
- Όλοι οι οργανισμοί πίστωσης είναι δημόσιοι. Η κερδοσκοπία, η τοκογλυφία και η εκμίσθωση κάθε είδους απαγορεύονται.
- Η Συνέλευση μπορεί να αποφασίσει τον περιορισμό της ισχύος του νομίσματος σ' ένα έτος, για να εξαλείψει τον πειρασμό της συσσώρευσης.
- στ) Η πρόσβαση στην περίθαλψη είναι ελεύθερη και δωρεάν για όλους.
- ζ) Η παιδεία των νέων γενεών έχει για στόχο, κατά προτεραιότητα
- τη μετάδοση γνώσεων και εμπειριών συσσωρευμένων από τον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πολιτισμό,
 - την ανάπτυξη της δημιουργικότητας,
 - το ενδιαφέρον για τα κοινά.
- Η συνέλευση αποφαινεται για το ζήτημα ενός κλιμακωτού πυρήνα γνώσεων, για τη χρεία εξειδικευμένου σώματος εκπαιδευτικών και για την ενδεχόμενη εκπαίδευσή τους. Ενθαρρύνει κάθε τοπική πρωτοβουλία επί του θέματος, υπό αίρεση επαληθεύσιμης επάρκειας των μεταδιδόμενων γνώσεων.
- Η πρόσβαση στην ανωτάτη παιδεία και στην επαγγελματική εκπαίδευση είναι ελεύθερη και δωρεάν για όλους τους ενήλικες.
- η) Η Συνέλευση αποφασίζει τον βαθμό εκχώρησης που χορηγεί στις τοπικές συνελεύσεις για την εφαρμογή του κοινού νόμου. Προσδιορίζει τις περιπτώσεις βαρέων παραβάσεων (π.χ. φόνος) που απαιτούν ομοίμορφο χειρισμό παντού και ενεργεί αναλόγως (ευρωπαϊκή αστυνομία, κεντρικοί κανόνες δικαίου).

- θ) Η συνέλευση ορίζει τις μείζονες κατευθύνσεις της θεμελιώδους και εφαρμοσμένης έρευνας. Η διερεύνηση μιας κατεύθυνσης υπόκειται στην εκτίμηση των προβλεψίμων κινδύνων για το είδος και τον πλανήτη. Η κύρια παράμετρος για την υιοθέτηση μιας τεχνολογικής καινοτομίας δεν είναι η αύξηση της παραγωγικότητας αλλά η αποδοχή της από τους μέλλοντες χρήστες.
 - ι) Η πολιτική πολεοδομίας και κατασκευών ανήκει στη δικαιοδοσία κάθε κοινότητας. Η Συνέλευση μπορεί να αποφασίσει ότι ορισμένοι χώροι αποτελούν κοινό κληρονόμημα και να τους θέσει υπό τον άμεσο έλεγχό της.
8. Η αναθεώρηση του παρόντος Συντάγματος απαιτεί απόφαση της Συνέλευσης με ενισχυμένη πλειοψηφία.